

- стран Европы и Америки // Историческая наука в XX веке. Историография истории нового и новейшего времени стран Европы и Америки: Учебное пособие для студентов / Под ред. И.П.Деметьева, А.И.Патрушева. – М.: Простор, 2002. – С.21.
7. Сталин И.В. Сочинения. – Т.13. Июль 1930 – январь 1934. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1951. – С.84-102.
  8. Паточка Я. Еретические эссе о философии истории. Пер.с чешск. П.Прилуцкого под ред.О.Шпараги. – Минск: И.П.Логвинов, 2008. – С.80.
  9. Звертаємо увагу на гарний вітчизняний навчальний посібник з історіографії: Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. – Львів: ПАІС, 2007. – 312 с.
  10. Пинягин С.В. Историческая информатика в странах СНГ (1992-2006 гг.): дис. ... канд. ист. наук : 07.00.03 Ставрополь, 2006 333 с. РГБ ОД, 61:07-7/465 // Интернет-ресурс. Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/163328.html>
  11. Підгаєцький В.В. Основи теорії та методології джерелознавства з історії України ХХ століття. Навчальний посібник для історичних факультетів університетів. – Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського державного університету, 2001. – 392 с.

Ганус С. О. (Ужгород)

НОТАТКИ НА ПОЛЯХ НОВОЇ ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ ПРАЦІ

Осіпян О.Л. Експериментальна історія: дослідницькі підходи та методи французької історичної школи „Анналів”: Навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл./ Краматорський економіко-гуманітарний інститут. – Краматорськ: Тираж-51, 2007. – 176 с.

Прошло два роки з часу виходу рецензованої книги. Книжка набуває розголосу, і ми чуємо захоплені, позитивні відгуки про неї. Ми, загалом, погоджуємось з ними. У той же час вважаємо за необхідне вказати на окремі недоліки, аби помилкові положення книги не почали утверджуватися в українській історіографії. Ось найголовніші зауваження до вищезгаданого дослідження:

1. Школа (або напрям), але не група “Анналів” живе і процвітає. Головою її четвертого покоління є історик Жак-Ів Грен’є, піднімається п’яте покоління. Оскільки в рамках третього покоління цієї школи сформувався модернізм, то поділяти її на покоління вже не варто. Школа є частиною (і дуже впливовою) світового історіографічного процесу, тобто і модернізму, і постмодернізму, і пост-пост-модернізму. Дім наук про людину, яким свого часу завідував Фернан Бродель, а нині — Моріс Емар, координує історичні дослідження в Європі.

2. Журнал “Анналі” до 1989 р. називався “Annales Economies Sociétés. Civilisations” і претендував на те, щоб зробити історію наукою, яка здійснює синтез результатів усіх наук про людину на користь історії. Нині його видавці відмовилися від таких претензій, змінивши і назву журналу на таку “ Anales et science sociale”. Віднині анналісти вважають за необхідне вести діалог з усіма науками про людину на рівних.

3. “Анналі” однозначно стоять на плечах неокантіанської баденської школи (засновники — В. Віндельбанд і Г. Ріккерт). М. Блок навіть стажувався у Ріккерта. Позитивізм, марк-

сизм і неокантіанство були складовими інтелектуального клімату періоду 80-х років ХІХ—ХХ ст. (В СРСР до 1929 р., а потім з другої половини 80-х рр. ХХ ст.) М. Грушевський, перебуваючи в еміграції, підтримував особисті контакти з Ріккертом. Повернувшись з еміграції в СРСР, продовжував рухатися шляхом неокантіанства. Після 1929 р. і першого з’їзду істориків-марксистів, марксизм був оголошений єдиною науковою методологією історії. Усі починання Грушевського були прикриті. Він сам і його сім’я зазнали репресій. Про його контакти з Ріккертом не прийнято було у нас писати, бо Ріккерт контактував і з Гітлером.

4. “Анналі” самі пишуть про себе, що вони не школа. Історіографічна школа — це а) набір парадигм; б) лідер(и); в) центр. Вони пишуть про себе, що їх об’єднує одна якість — пошуки нового (Dosse. L’histoire en miettes).

5. У книзі немає чіткого уявлення про періодизацію історії. На с. 9 написано, що період 1789—1871 рр. — епоха революцій. В світі з 50-х років ХХ ст. йде дискусія про перехідну добу від середньовіччя до капіталізму. Започаткував дискусію американський історик Палмер, її підтримали історики різних країн — Годшо, Робен — Франція, в Росії — М.А. Барг, Є.Б. Черняк, О.Л. Нарочницький, в Україні — із запізненням, порівняно з вищеперерахованими істориками — Я.Д. Ісаєвич, Н.М. Яковенко, О.П. Реєнт, Ю. Мицик, Л.В. Таран. Для різних країн вона починається по-різному: для Англії з ХV ст. (обгороджування, криваве законодавство Тюдорів), для Франції і України з середини

XVI ст. Закінчується знову ж таки для різних країн в різний час. Так, для Англії — це середина XIX ст., для Франції — 60—80-ті роки XIX ст., для Росії і України — від 60-х років XIX ст., скасування кріпацтва, через 80-ті — адміністративна, судова, військова, поштова реформи до початку XX ст. — виникнення парламентаризму, багатопартійності і т. д. У XIX ст. було і дві передові ідеології — лібералізм і марксизм (див. роботи Є.Б. Черняка, Л.В. Таран).

6. Автор оминув увагою посібники з історіографії, які видавалися МДУ з 1968 по 2000 р. Адже кожна національна історіографія там описана окремим спеціалістом. Історія стала наукою у XVIII, а історіографія — у XIX ст. Не Ранке був засновником історичної науки, а Вольтер і інші просвітники. Ранке — пігмей порівняно з К. Марксом. «Капітал» Маркса і зараз уважно вивчають в Японії. Не Ранке підірвав ідеологію просвітництва, а підсумки Великої французької революції і епоха Наполеона I — світ не усюди піддавався перебудові з позиції розуму. Опозицією Просвітництву був романтизм, а не Мішле. Заслуги Ранке у просуванні вперед історії, як ремесла, ніхто не заперечує.

7. Позитивізм, його парадигми були викладені О. Контом у 30-х роках XIX ст., а затребуваним він виявився в останній третині XIX ст., бо це був новий етап промислового перевороту, який в передових країнах світу вперше співпав з індустріалізацією, з НТР.

8. Щодо тексту сторінки 15. У французькій історіографії кінця XIX — початку XX ст. треба розрізняти два напрями — університетську науку (це одна характеристика, певні риси) і

соціалістичну історіографію, яка методологічно була вище за університетську (Ж. Жорес, Ж. Лефевр, А. Собуль).

9. На с. 17 написано, що для становлення історичних поглядів Л. Февра був важливим Ратцель. Ні в якому разі і аж ніяк. В останній третині XIX ст. у Франції існувала могутня школа географії людини — П. Відаль де Лаблаш, А. Боліг. Ратцель сповідував геодетермінізм, а вищезгадана школа геопосіблізм. Л. Ферв, поділяючи їхні погляди, писав: на першому плані людина, її розрахунки, її дії, а не ґрунт і не клімат.

10. Виникнення «Анналів» було слідством не тільки загального впливу марксизму, але й економічної світової кризи 1929—1932 рр.

11. Автор не звернув уваги на останні і не лише останні роботи А.Я. Гуревича. На початку 1990-х років він писав про кризу в історичній науці, як про новий етап її розвитку, зростання. В останніх працях він уточнює поняття кризи, а саме звертає увагу на те, що в нових умовах треба переосмислити терміни, поняття і категорії, якими оперувала докризова історіографія. Веде бої проти терміну феодалізм та ін.

У рецензованій роботі вводяться нові терміни замість загальноприйнятих: не регресивний метод, а ретроспективний; своя транскрипція французьких прізвищ (не Мунс'є, а Мун'є і т. д.).

Взагалі ж зусилля автора дали свої плоди і ми бажаємо не зупинятися на досягнутому. У нас, в Україні, дуже мало спеціалістів з зарубіжної історіографії. Тому ми завжди готові допомогти колегам.

Таран Л. В. (Київ)

НОВА ПУБЛІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО КАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

Карпатська Україна (1938-1939): Збірник документів і матеріалів / Упоряд.: М. Делеган, С. Вискварко. — Ужгород: Карпати, 2009. — 288 с.

Цього року святкування ювілею Карпатської України відбувалося наймасштабніше. До відзначення річниці долучилися державні чиновники, інтелігенція краю, науковці, учасники подій тих пам'ятних днів. Відбулося покладання квітів Президентом України на Красному полі до Меморіального комплексу полеглих захисників Карпатської України. Закарпатською ОДТРК було навіть знято художньо-документальний фільм, присвячений цим подіям (автор сценарію Д.Кешеля), Закарпатський обласний музично-драматичний театр поставив п'єсу «Судний час» (режисер-постановщик А.Філіппов), присвячену життю і діяльності А.Волошина — першого президента Карпатської України. Науковці кафедри історії України Ужгородського національного університету неод-

норазово виступали на телебаченні, радіо, перед студентською і учнівською аудиторією зі своїми коментарями із тих чи інших питань історії Карпатської України. На одній тільки міжнародній конференції «Карпатська Україна в контексті українського державотворення», яка відбулася 12 березня на базі УжНУ, було заслухано 175 доповідей на пленарному засіданні та в 11 тематичних секціях про різноманітні державотворчі аспекти історії Карпатської України. Зауважимо, що всі ці та інші заходи відбувалися відповідно до Указу Президента України №213/2008 від 12 березня 2008 року «Про відзначення 70-річчя подій, пов'язаних із проголошенням Карпатської України».

У рамках цих заходів підготовлено і рецензований нами збірник архівних документів